

OLIMLAR NIGOHİ

ILMIY OMMABOP JURNAL

4-SON 2026-YIL

ISSN 3060-5458

BUXORO -2026

OLIMLAR NIGOHI

ilmiy ommabop jurnal

4-son (2026-yil, mart)

Jurnal 2025-yildan chiqa boshlagan

Buxoro -2026

MUNDARIJA		
4	Oygul Jumayevna Kholmuminova Peculiarities or family, school and community cooperation in environmental legal education	<i>Pedagogika</i>
10	Sunnatov Umid Taxirovich, Mamatxanov Nodirxon Sadridin o'g'li Ommaviy tartibsizliklarni bartaraf etishga jalb qilinadigan bo'linmalarni jismoniy va ruxiy tayyorlashda mavjud muammolar va ularning yechimlari	<i>Huquq</i>
15	Sharofiddinova Zebiniso Sheroz qizi O'quvchilarda sanogen tafakkurni namoyon bo'lishining o'ziga xos xususiyatlari	<i>Psixologiya</i>
19	Olimov Temur Hasanovich, Kenjayeva Gulhayo Alisher qizi Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlashni rivojlantirishda pedagogik texnologiyalar	<i>Pedagogika</i>
24	Baratova Malika Ulug'bek qizi, Sharipova Sunbula Ahad qizi "Lison ut-tayr" dostonida yetti vodiy talqini	<i>Filologiya</i>
31	Tosheva Gulnora Djuraevna, Eliyeva Ra'no Rustam qizi Bo'lajak muhandislarning dizaynerlik faoliyatini rivojlantirishga oid uslubiy tavsiyalar	<i>Pedagogika</i>
39	Durnazarov Yorqin Shoniyoz o'g'li Ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanish samaradorligi	<i>Pedagogika</i>
42	Kamolova Dinora Sultonmurod qizi, Avezov Sobit Safarovich Montessori ta'limi orqali bolalar rivojlanishidagi innovatsion yondashuv	<i>Pedagogika</i>
50	Allamurodova Gulhayo Panjimurodovna O'quvchilar bilimni baholashning nazariy asoslari	<i>Pedagogika</i>
54	Istaitilloyev Sardor Nusratilloyevich Inclusive education and social perspectives towards inclusive education	<i>Pedagogika</i>
57	Shamsuddinova Sohibaxon Biloliddin qizi The social risks of extremist propaganda in the information society	<i>Sotsiologiya</i>
61	Hamroyev Temurbek Jamshid o'g'li Migratsion oilalarda o'sayotgan o'smirlarning ijtimoiy muhitga integratsiyalashuvi va psixologik moslashuvi	<i>Psixologiya</i>
68	Shokirov Mubin Rustamovich, Ergasheva Iroda Qosimovna O'zbekiston respublikasida inson huquq va erkinliklarini ta'minlashning ijtimoiy-siyosiy va huquqiy asoslari: shakllanishi, rivojlanish bosqichlari va zamonaviy tendensiyalar	<i>Huquq</i>
72	Shamsuddinova Sohibaxon Biloliddin qizi The importance of cultural awareness in language teaching among uzbek students	<i>Filologiya</i>
76	Kholmuminova Aziza Zafar kizi Teaching moral values through the application of innovative pedagogical technologies	<i>Pedagogika</i>
79	Ziyodullayeva Shohsanam Ubaydullayevna "O'zbek bolalar adabiyotida adabiy ertaklarning shakllanishi va rivojlanish bosqichlari"	<i>Filologiya</i>
82	Akramqulova Mohira Sherali qizi Ta'lim jarayonida o'quvchilarni ijtimoiy faollikka yo'naltirish metodikasining evolyutsiyasi va tarbiyaviy samaradorligi tahlili	<i>Pedagogika</i>
85	X. Qilichova, Asadova Marjona Ahmad qizi Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq madaniyatini shakllantirishning	<i>Pedagogika</i>

	nazariy asoslari	
90	Ochilova Farida Soliyevna Oliy ta'lim muassasalarida aralash ta'lim modelini joriy etishning pedagogik samaradorligi va innovatsion imkoniyatlari	<i>Pedagogika</i>
94	Ilxamova Diana Ikromovna O'smir yoshdagi o'quvchilarda tolerantlikni rivojlantirishning psixologik mexanizmlari	<i>Psixologiya</i>
100	Namozov Baxrom, Ibrohimov Anvarjon Nurullayevich 7-sinf o'smirlarida emotsional barqarorlikni rivojlantirishda maktab psixologining roli	<i>Psixologiya</i>
105	Yusupova Rayona Bahromjon qizi Missionerlik va prozelitizmning siyosiy-ijtimoiy xavfi	<i>Sotsiologiya</i>
108	Hafizov Diyorbek Shaxsga doir ma'lumotlar tushunchasi va himoyasi	<i>Huquq</i>
117	Murodov Shomurod Shahobiddinovich Fanlararo loyihalar tushunchasining pedagogik mohiyati va ta'lim jarayonidagi o'rni	<i>Pedagogika</i>
121	Nasrullayeva Sohiba Sharofovna Kompetensiyaviy yondashuvning pedagogik mohiyati va ta'lim jarayonidagi metodologik ahamiyati	<i>Pedagogika</i>
125	Nazarova Gulira'no Xamidovna Neyro-lingvistik dasturlash (nlp) texnologiyalarining pedagogik mohiyati va yozma ishlarni baholashdagi o'rni	<i>Pedagogika</i>
129	Toshpo'latova Guliniso Rajab qizi, Baxtiyorova Zarnigor Alisher Qizi Zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida ta'lim sifatini oshirish	<i>Pedagogika</i>
133	Nabiyev Muhriddin Baxtiyor o'g'li O'zbekiston ekologik qonunchiligida barqaror rivojlanish tamoyillarining huquqiy ifodasi	<i>Huquq</i>
137	Xamroyev Mansur Choriyevich, Migrantlar bilan ishlashning ijtimoiy-psixologik muammolari	<i>Psixologiya</i>
143	Mamatqulov Akbarjon Raim o'g'li, Raqamli texnologiyalar sharoitida texnika talabalarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish	<i>Pedagogika</i>
148	Mamatrayimov Jumanazar Mamatmurod o'g'li The impact of peers and social media on adolescents' psyche in relation to destructive religious ideas	<i>Psixologiya</i>
153	Toshmamatova Umida O'ktam qizi Semantic and etymological features of ethnically motivated place names in uzbek and english	<i>Filologiya</i>

Hafizov Diyorbek

Toshkent davlat yuridik universiteti
Jinoiy odil-sudlov fakulteti 2-kurs C potok talabasi
E-mail: hafizovdiyorbek5@gmail.com

SHAXSGA DOIR MA'LUMOTLAR TUSHUNCHASI VA HIMOYASI

Anotatsiya. Ushbu tadqiqot shaxsga doir ma'lumotlar tushunchasi va uning himoyasida asosan qanday jiddiy kamchiliklar mavjud ekanligiga hamda ularni bartaraf etish bo'yicha yechimlar topish mumkin ekanligiga bag'ishlangan. Maqolada shaxsga doir ma'lumotlarning huquqiy tavsifi, himoya usullari, ularni joriy etishdagi qiyinchiliklar va samaradorlikka ta'siri to'liq ravishda tahlil qilingan. Tadqiqot asnosida O'zbekiston hamda chet el davlatlar qonunchiligi taqqoslab o'rganilgan, xalqaro tajriba, jumladan Yevropa Ittifoqining GDPR shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha zamonaviy qonunchilik normasi tahlil qilingan. Natijalar O'zbekiston qonunchiligining xalqaro standartlarga yaqinlashib borayotganini, shunga qaramay shaxsga doir ma'lumotlarni himoyasida vakolatli organlar faoliyati umumiy vakolatlarga ega bo'lib, ularning faoliyatini xalqaro tajriba asosida ko'rib chiqiladi va takliflar beriladi. Maqola O'zbekistonda raqamli huquqlar sohasini modernizatsiya qilish va xalqaro standartlarga muvofiqligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: shaxsga doir ma'lumotlar, shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish, huquqiy tartibga solish, xalqaro standartlar, GDPR, O'zbekiston qonunchiligi, Kiberxavfsizlik strategiyasi, vakolatli organlar, avtomatlashtirilgan himoya tizimlari, qiyosiy tahlil, raqamli transformatsiya, Kiberxavfsizlik markazi.

Аннотация. Данное исследование посвящено понятию персональных данных, а также выявлению основных серьезных недостатков в их защите и поиску возможных путей их устранения. В статье всесторонне проанализированы правовая характеристика персональных данных, методы их защиты, трудности внедрения и влияние на эффективность. В ходе исследования проведен сравнительный анализ законодательства Узбекистана и зарубежных стран, изучен международный опыт, в частности современные нормы Европейского союза по защите персональных данных - GDPR. Результаты показывают, что законодательство Узбекистана постепенно приближается к международным стандартам, однако деятельность уполномоченных органов в сфере защиты персональных данных носит общий характер, что требует пересмотра на основе международного опыта и выработки соответствующих предложений. Статья направлена на модернизацию сферы цифровых прав в Узбекистане и повышение ее соответствия международным стандартам.

Ключевые слова: персональные данные, защита персональных данных, правовое регулирование, международные стандарты, GDPR, законодательство Узбекистана, стратегия кибербезопасности, уполномоченные органы, автоматизированные системы защиты, сравнительный анализ, цифровая трансформация, центр кибербезопасности.

Abstract. This study is devoted to the concept of personal data and the identification of major shortcomings in their protection, as well as exploring possible solutions to address these issues. The article provides a comprehensive analysis of the legal nature of personal data, methods of protection, challenges in implementation, and their impact on effectiveness. The research includes a comparative analysis of the legislation of Uzbekistan and foreign countries, as well as an examination of international experience, particularly the European Union's modern legal framework on personal data protection - GDPR. The results indicate that Uzbekistan's legislation is gradually aligning with international standards; however, the activities of authorized bodies in the field of personal data protection remain general in

nature, requiring further improvement based on international experience and the development of relevant recommendations. The article contributes to the modernization of digital rights in Uzbekistan and enhances their compliance with international standards.

Key words: *personal data, personal data protection, legal regulation, international standards, GDPR, legislation of Uzbekistan, cybersecurity strategy, authorized bodies, automated protection systems, comparative analysis, digital transformation, cybersecurity center.*

Kirish. Bugungi globallashuv hamda raqamli texnologiyalar jadal rivojlanayotgan zamonaviy jamiyatda inson shaxsiyatiga oid ma'lumotlar tobora muhim strategik resursga aylanib bormoqda. Internet tarmog'ining global miqyosda kengayishi va raqamli xizmatlarning kundalik hayotga chuqur kirib borishi tufayli har bir insonning shaxsga doir ma'lumotlari dunyo hali ko'rmagan darajada xavf ostiga qolmoqda. Shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish masalasi nafaqat texnik, balki chuqur ijtimoiy-huquqiy ahamiyat kasb etadi. Chunki, ushbu ma'lumotlar insonning sha'ni, qadr-qimmatini va shaxsiy hayot daxlsizligi kabi konstitutsiyaviy huquqlar bilan bevosita bog'liqdir. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 27-moddasiga ko'ra, har kim o'z shaxsiy hayoti daxlsizligiga, shaxsiy va oilaviy sirining muhofazasiga haqlidir. Shaxsga doir ma'lumotlar esa aynan ushbu huquqning moddiy ifodasi hisoblanadi. Xalqaro kiberjinoyatchilik statistikasi shaxsga doir ma'lumotlar bilan bog'liq vaziyat qanchalik jiddiy ekanligini yaqqol namoyon etadi. Interpol ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilda qayd etilgan kiberjinoyatlarning 80 foizidan ziyodi shaxsga doir ma'lumotlarni qonunga xilof tarzda egallash yoki ulardan foydalanish bilan bevosita bog'liq bo'lgan. Bu holat shaxsga doir ma'lumotlar himoyasining nafaqat individual, balki xalqaro jamiyat xavfsizligi nuqtayi nazaridan kelib chiqib dolzarb ahamiyat kasb etishini ko'rsatadi. O'zbekiston Respublikasining "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi qonuni 4-moddasiga muvofiq, shaxsga doir ma'lumotlar deganda muayyan jismoniy shaxsni identifikatsiya qilish imkonini beruvchi elektron yoki boshqa shaklda qayd etilgan axborot tushuniladi. Biroq qonuniy ta'rifning mavjudligi uni amalda samarali himoya qilish uchun yetarli emas. Shuningdek, yuqoridagi ta'rif umumiy ma'noda berilgan bo'lib, ularni turlarga ajratish xalqaro tartibga solingan hujjatlarda va olib borilgan tadqiqot natijalari asosida namoyon bo'ladi. Yevropa Kengashining "Shaxslarni shaxsga doir ma'lumotlariga avtomatlashtirilgan tarzda ishlov berilishi munosabati bilan himoya qilish to'g'risida"gi konvensiyasi 1981 yil 28-yanvarda qabul qilingan. Mazkur Konvensiya shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish sohasida majburiyat yuklaydigan birinchi xalqaro vosita hisoblanadi. Unda, shaxsiy hayot daxlsizligini nazarda tutgan holda, inson huquqlarini himoya qilish mexanizmlari belgilab berilgan. Shuningdek, "shaxsga doir ma'lumotlar" tushunchasiga aniqlik kiritilgan.

Shaxsga doir ma'lumotlar – inson haqidagi har qanday ma'lumotlardan iborat. Bu borada o'zbek izlanuvchisi G'ulom Mirzo tomonidan izlanishlarda shaxsga doir ma'lumotlar uch turga: birinchidan, umumiy ma'lumotlar; ikkinchidan, maxsus ma'lumotlar; uchinchidan, biometrik ma'lumotlarga bo'linadi. Umumiy ma'lumotlar qatoriga insonning ism-familiyasi, pasporti va boshqa shaxsiy hujjatlaridagi qaydlar, tug'ilgan sanasi va joyi, e-mail manzili, yashash, o'qish va ishlash joylari, oilaviy, ijtimoiy va mulkiy holati, qaerda ta'lim olgani, qaysi kasb egasi ekanligi, daromadi qanchaligi kabi ma'lumotlar kiradi. Telefon raqamlari faqat egasining ism-familiyasi bilan birga qayd etilgan hollardagina shaxsga doir ma'lumotlar toifasiga mansub bo'ladi. Transport vositasining davlat raqami, kommunal-turarjoy xo'jaligining hisob raqami kabilar esa shaxsga doir ma'lumot hisoblanmaydi. Chunki ulardan birinchisi – bevosita avtomobilga tegishli bo'lsa, ikkinchisi – uy-joyga taalluqlidir. Maxsus ma'lumotlar deganda, shaxsning irqiy va milliy mansubligi, siyosiy, diniy va falsafiy qarashlari, sog'ligining holati, intim, ya'ni maishiy hayoti bilan bog'liq ma'lumotlar

tushuniladi. Biometrik ma'lumotlar – insonning shaxsini aniqlash imkonini beradigan fiziologik va biologik xususiyatga ega shaxsiy ma'lumotlardir. Masalan, shaxsning DNKsi, ovozi, ko'z qorachig'i, barmoq izlari, yuz qiyofasi, bo'yi, vazni bilan bog'liq ma'lumotlar shular jumlasiga kiradi.

Ushbu maqola O'zbekiston qonunchiligidagi mavjud kamchiliklarni xalqaro standartlar, xususan Yevropa Ittifoqining Umumiy ma'lumotlarni himoya qilish reglamenti (GDPR) bilan qiyosiy tahlil qilish va samarali yechimlar ishlab chiqishga qaratilgan. Tadqiqot natijalari O'zbekistonda shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish tizimini takomillashtirish va raqamli huquqlarni mustahkamlash uchun ilmiy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin. Shuningdek, ushbu maqolada chet el tajribasi qanday qilib, shaxsga doir ma'lumotlar himoyasini ta'minlayotganligi hamda ularning milliy tizimlardan farqi, xalqaro tajribalardan foydalanib ma'lumotlar himoyasini ta'minlash bo'yicha tahlil qilinadi.

Usullar. Ushbu tadqiqot shaxsga doir ma'lumotlarni to'liq o'rganish maqsadida turli xil usullarni qo'llagan holda olib borildi. Quyidagi tadqiqot usullaridan foydalanildi:

So'rovnoma: 2026-yil 3-fevral kuni xakerlik yo'li bilan olingan ma'lumotlar darknetga chiqarilgani haqida xabarlar tarqaldi. Xabarlarda aytilishicha, davlatning asosiy autentifikatsiya tizimi bo'lgan OAuth serveri buzib kirilgan va 15 millionga yaqin foydalanuvchiga oid ma'lumotlar o'g'irlangan. Ammo shaxsga doir ma'lumotlar bo'yicha sodir etilgan kiberjinoyatchilikka Kiberxavfsizlik markazi tomonidan choralar ko'rilayotgani haqida rasmiy xabar berildi. Ammo, xuddi choralar o'z vaqtida qilinganida yoki rivojlangan davlatlar tajribasi asosida maxsus tizim yaratilganida fuqarolarning ruxsat etilmagan shaxsga doir ma'lumotlari tarqalishi oldini olish mumkin. Shu sababli, tadqiqot o'tkazish davomida Toshkent davlat yuridik universiteti talabalari o'rtasida 3-fevralda xakerlik yo'li bilan tarqalgan shaxsga doir ma'lumotlar ortidan ularning fikri o'rganildi. So'rovnomada talabalardan 145 nafari ishtirok etib, mazkur so'rovnoma "shaxsiy ma'lumotlaringiz himoyasi" qanday darajada deb o'ylaysiz degan ma'noda savol qo'yilib, shu asosda anonim tarzda Telegram ijtimoiy tarmog'ida o'tkazildi.

Statistika usuli: Yirik kompaniyalardan shaxsga doir ma'lumotlarning olib chiqib ketilishi, o'tgan va bugungi asr uchun ham yot emas. Tadqiqotlarga ko'ra, 100 kishidan so'rovnoma o'tkazilganda shuni bilib oldikki, ular asosan internet saytlariga kirayotganda yoki turli xil pullik va bepul programmalardan foydalanayotganda, asosan ism va familiyasidan tashqari o'z raqami va karta raqamini ham kiritishlarini aytishdi. Shu asosda kompaniya xodimlari o'rtasida o'tkazilgan tadqiqot asosida ayta olamizki, har qanday vaziyatda ham shaxsga doir ma'lumotlar tarqalib yoki ochiq qilib ketishi mumkin.

Qiyosiy-tahlil usuli: Shaxsga doir ma'lumotlarning himoyasi bo'yicha xorijda bir qancha muvaffaqiyatli tizimlar va qonunchilik normlari mavjud. Masalan, Yevropa Ittifoqi 2018 yilda yangi GDPR (General Data Protection Regulation – Umumiy Shaxsiy Ma'lumotlarni Himoya qilish tartibi)ni joriy etdi. GDPR shaxsga doir ma'lumotlarni to'plash, saqlash, ishlatish va tarqatishning aniq qoidalarini belgilaydi. Uning asosiy maqsadi – fuqarolarning ma'lumotlaridan foydalanishning shaffofligini ta'minlash va foydalanuvchilarni zararli yoki noqonuniy ma'lumotlar ishlatilishidan himoya qilishdir. GDPR ma'lumotlarni to'plash, saqlash, qayta ishlash va uchinchi shaxslarga uzatishning huquqiy asoslarini belgilab, buzilishlar uchun kompaniya yillik aylanmasining 4 foizigacha yetadigan jiddiy moliyaviy sanksiyalarni nazarda tutadi. Reglament nafaqat Yevropa Ittifoqi a'zo davlatlari uchun, balki yevropa fuqarolarining ma'lumotlarini qayta ishlovchi barcha xorijiy tashkilotlar uchun ham majburiy kuchga ega ekanligi bilan o'ziga xos xususiyatga ega.

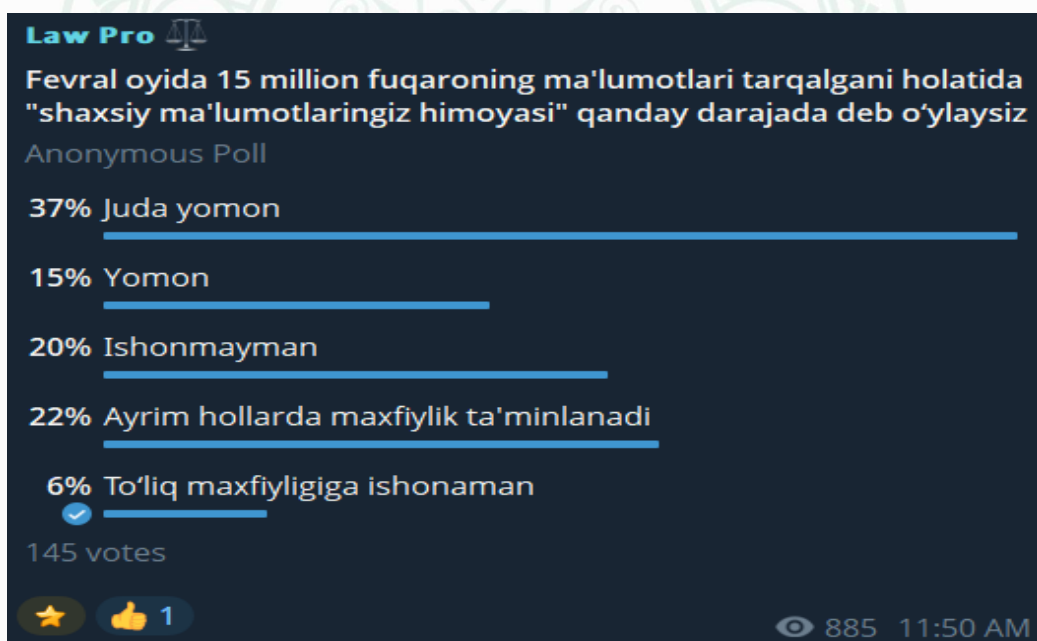
Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti Xalqaro hamkorlik bo'limi bosh mutaxassisi Ismatov Olimjon olib borgan tahlillarga ko'ra AQShda ham shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha qator qonunlar mavjud. Masalan, California Consumer Privacy Act (CCPA) davlatida shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha yangi

yondashuvni taqdim etadi. Bu qonun, foydalanuvchilarga o'z ma'lumotlari ustidan to'liq nazoratni ta'minlashni maqsad qilgan va kompaniyalar uchun shaxsiy ma'lumotlar bilan ishlashda shaffoflikni ta'minlashni talab qiladi. Bundan tashqari, ba'zi davlatlar ma'lumotlarni himoya qilishda ilg'or texnologiyalarni qo'llashadi. Masalan, Singapurda, Personal Data Protection Act (PDPA) shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilishga qaratilgan yuridik bazani yaratib, keng qamrovli texnologik monitoring va xavfsizlik choralarini qo'llashni talab qiladi.

O'zbekiston misolida oladigan bo'lsak, 2021-yilda "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi qonun qabul qilindi. Ushbu qonun, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, to'plash, ishlatish va saqlash bo'yicha aniq qoidalar belgilaydi. Ushbu qonunda, shaxsiy ma'lumotlarning tarqatilishiga ruxsat olishning muhimligi, ma'lumotlar subyektlarining huquqlari, ma'lumotlarni himoya qilishni nazorat qiluvchi davlat organlari haqida ma'lumotlar mavjud. Tahlil asosida aytishimiz mumkinki, O'zbekiston tizimida xalqaro tajriba va qonunchilik asosida to'ldirilishi lozim bo'lgan jihatlar mavjud hisoblanadi.

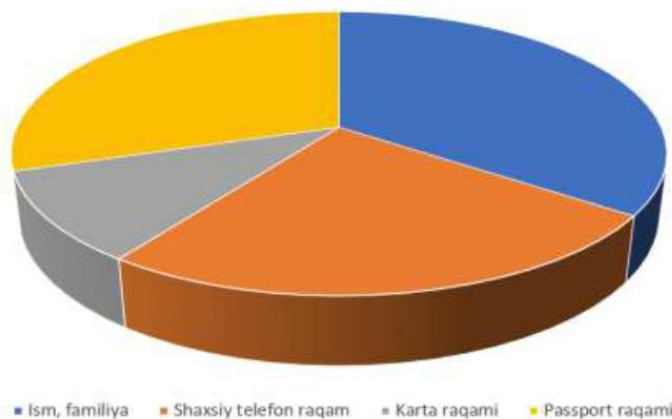
Tadqiqot jarayonida etika normalari va ma'lumotlarni himoya qilish tamoyillariga qat'iy rioya qilindi. Barcha ishtirokchilardan yozma rozilik olindi va ularning shaxsiy ma'lumotlari maxfiy saqlandi. So'rovnoma natijalari anonim tarzda taqdim etildi.

Natijalar. Endi ushbu qismda maqolaning yuqoridagi qismida foydalangan usullarimiz asosida olgan natijalarimizni ko'rib chiqamiz. So'rovnoma natijalariga nazar tashlaydigan

bo'lsak. Ishtirokchilarning 37%i shaxsga doir ma'lumotlarining himoyasi judayomon ekanligini, 15%i yomon, 20%i ma'lumotlarning himoyasiga ishonmasligini, 22%i ayrim hollarda maxfiylik ta'minlanadi, atigi 6% ishtirokchi bo'lsa ma'lumotlarining to'liq maxfiyligiga ishonishini bildirib o'tgan. Tadqiqot davomida qo'llanilgan so'rovnoma natijalari shuni ko'rsatdiki, respondentlarning aksariyati o'z shaxsiy ma'lumotlari himoyasi darajasini yetarli emas deb baholagan. Toshkent davlat yuridik universiteti talabalari o'rtasida o'tkazilgan anonim so'rovnomada 145 nafar ishtirokchi qatnashib, ularning katta qismi 2026-yil 3-fevral kuni yuzaga kelgan kiberjinoyat - ya'ni davlat autentifikatsiya tizimiga noqonuniy kirish orqali foydalanuvchilarga oid ma'lumotlar tarqalishi holatidan so'ng shaxsga doir ma'lumotlar xavfsizligiga nisbatan ishonchi pasayganini so'rovnoma orqali bildirgan.

Shaxsiy ma'lumotlar

Mazkur diagrammadan ko'rishimiz mumkinki, yuqorida Statistik tahlil natijalariga ko'ra, kompaniya xodimlarining aksariyati shaxsiy telefon raqamini eng yuqori xavf ostidagi ma'lumot sifatida baholagan. Bu ko'rsatkich umumiy javoblarning taxminan 1/3 qismini tashkil etadi. Ushbu holat ayniqsa telefon orqali amalga oshiriladigan firibgarlik holatlarining keng tarqalganligi bilan izohlanadi. Ism va familiya ma'lumotlari ham yuqori ulushga ega, bu esa oddiy identifikatsiya ma'lumotlari ham turli noqonuniy maqsadlarda foydalanilishi mumkinligini ko'rsatadi. Shuningdek, passport raqami bo'yicha xavotir darajasi ham yuqori ekanligi aniqlanib, u umumiy natijalarda muhim ulushni egallagan. Bu turdagi ma'lumotlarning tarqalishi shaxsni to'liq identifikatsiya qilish imkonini berishi bilan bog'liq holda yuqori xavf sifatida baholanmoqda. Nisbatan kamroq ulush karta raqami bo'yicha qayd etilgan bo'lsa ham bu turdagi ma'lumotlar har bir shaxsning o'zi bema'lol karta raqamidan xavotirsiz foydalanadi degan fikrga olib kelmaydi. Umuman olganda, statistik tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, xodimlar eng avvalo aloqa va identifikatsiyaga oid ma'lumotlarning tarqalishidan xavotirda bo'lib, bu esa kiberjinoyatchilikning zamonaviy shakllari aynan shu turdagi ma'lumotlarga yo'naltirilganini tasdiqlaydi. Mazkur natijalar shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilishda ustuvor yo'nalishlarni belgilashda muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqot doirasida amalga oshirilgan qiyosiy-tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish sohasida xorijiy davlatlar tajribasi nisbatan yuqori darajada institutsionallashtirilgan va tizimli yondashuvga ega. Yevropa Ittifoqi tomonidan 1981-yilgi 108-son Konvensiya asosida qabul qilingan va takomillashtirilgan yangi GDPR qonunchilik normasi, AQSHning Kaliforniya shtatida yaratilgan va federal darajada shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha qonunchilik modernizatsiyasi uchun asos California Consumer Privacy Act (CCPA), Singapurda Personal Data Protection Act (PDPA) shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilishga qaratilgan qonunchilik normalari va O'zbekiston Respublikasida amal qilayotgan "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi qonun tahlili natijalari esa milliy tizimda shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilishning asosiy huquqiy poydevori yaratilganini ko'rsatdi. Xususan, ma'lumotlar subyektlarining huquqlari, ma'lumotlardan foydalanishda rozilik olish talabi hamda vakolatli organlar faoliyati normativ jihatdan mustahkamlangan. Shu bilan birga, qiyosiy tahlil natijalari asosida O'zbekiston tizimida ayrim kamchiliklar mavjudligi aniqlandi. Jumladan, javobgarlik choralari nisbatan yengilligi, zamonaviy texnologik himoya vositalarining yetarli darajada joriy etilmagani hamda institutsional mexanizmlarning to'liq ixtisoslashmaganligi xalqaro standartlar bilan to'liq uyg'unlikka erishishga to'sqinlik qilmoqda. Umuman olganda, olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston Respublikasida shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish tizimi shakllanib borayotgan bo'lsa-da, uni yanada takomillashtirish uchun rivojlangan

davlatlar tajribasini, xususan ilg'or texnologik yondashuvlarni, ya'ni maxsus himoya vositalarini keng joriy etish zarur.

Umumiy tahlillarimiz natijasi shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda shaxsga doir ma'lumotlar himoyasi borasida milliy qonunchilik tizimi yaratilgan va ijtimoiy hayotga jadal tatbiq etib borilmoqda. Ammo, shunday bo'lishiga qaramasdan professional xakkerlar tomonidan fuqarolarning shaxsga doir ma'lumotlari o'zlashtirilib olinishi va darknetga chiqarib yuborilishi va shuningdek, Xalqaro kiberxavfsizlik kompaniyasi hisobotida aytilishicha, Qozog'iston davlat manfaatlari uchun ishlaydigan «Hydra Saiga» guruhi O'zbekistonning suv xo'jaligi va hududiy boshqaruv tizimlariga qarshi kiberxujumlar uyushtirgani natijasida shaxsga doir ma'lumotlar sohasida himoya choralari tizimlashtirilishi va kiberxavfsizlik borasida xalqaro tajriba asosida maxsus tizim yaratilishi kerak.

Muhokama. “Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida”gi qonuni fuqarolarning shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilishga qaratilgan muhim hujjatdir. Ushbu qonun davlatda shaxsiy ma'lumotlarning maxfiyligini va xavfsizligini ta'minlash kafolatini beradi. “Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida”gi qonunining 5-bobi “Shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish” haqida bo'lsa, unda asosiy e'tiborni shaxs ma'lumotlarining yaxlitligini saqlashga qaratadi va mulkdor yoki operatorlarga qo'yiladigan talablarni belgilaydi. Ularning asosiy vazifasi shaxsning o'z hayotiga aralashuvdan himoyalanih huquqini ta'minlash, ma'lumotlarning maxfiyligiga rioya etish va qonunga xilof ishlov berishning oldini olishdan iboratdir. Shaxsga doir ma'lumotlar bo'yicha 2026-yil 26-martda qonunchilikda o'zgarishlar amalga oshirilib, shaxsga doir ma'lumotlar ikki toifaga ajratiladi:

Birinchi toifa – O'zbekiston hududida saqlanishi shart bo'lgan ma'lumotlar. Bu turga quyidagilar kiradi: shaxslarning biometrik ma'lumotlari, genetik ma'lumotlari, mahalliy telekommunikatsiya operatorlaridan foydalanuvchi jismoniy shaxslarning ma'lumotlari. Ushbu ma'lumotlarni O'zbekistondan tashqariga chiqarish qat'iy qat'iy taqiqlanadi.

Ikkinchi toifa – boshqa barcha shaxsga doir ma'lumotlar. Bu toifadagi ma'lumotlarni belgilangan shartlar asosida O'zbekistondan tashqarida saqlash va ishlov berish mumkin: chet davlatni shaxsiy ma'lumotlarning yetarli darajada himoyalanihini ta'minlovchi davlat sifatida tan olish (Vazirlar Mahkamasi tomonidan ro'yxat shakllantiriladi). Operator tomonidan vakolatli davlat organi tasdiqlaydigan talablar asosida standart shartnomaviy shartlar yoki majburiy korporativ qoidalarni qabul qilish va ularga rioya qilish. Operator tomonidan vakolatli davlat organi ro'yxatiga kiritilgan shaxsiy ma'lumotlarni boshqarish va saqlash sohasidagi xalqaro standartlarga rioya qilish. Yangi qonun shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish tizimini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Shuningdek, yuqorida o'tkazgan so'rovnomadan ko'rishimiz mumkinki, O'zbekiston jamiyatida shaxsga doir ma'lumotlar sohasida ma'lumotlar himoyasida ishonchsizlik yuqori. So'rovnoma tor auditoriyada o'tkazilganini hisobga olmasak, jamiyatda aksariyat fuqarolar tomonidan xuddi shu kabi fikrlari bildiriladi. Mazkur holatga qonunchilikdagi o'zgarishlar asosida tahlil olib boramiz. O'zbekiston Respublikasining Kiberxavfsizlik strategiyasini belgilash va kiberjinoyatchilikning oldini olish tizimini takomillashtirish to'g'risidagi PF 38-son bilan tasdiqlangan Kiberxavfsizlik strategiyasida faqat kiber tahdidlardan himoyalanihni emas, balki kiberhududda faol va innovatsion siyosat yuritishni ham nazarda tutadi. Strategiyaning asosiy maqsadlaridan bo'lgan - kiberjinoyatchilikka qarshi kurash mexanizmlarini kuchaytirish va tezkor javob berish tizimini takomillashtirish orqali kiberjinoyatlarni oldini olishning samarali mexanizmlarini yaratish joriy etilmoqda. Davlat idoralari qat'iy nazoratni ta'minlash maqsadida strategiya doirasida davlat organlarida kiberxavfsizlikni ta'minlash bo'yicha mas'uliyat sezilarli darajada kuchaytirilmoqda. Jumladan Adliya vazirligi, Energetika vazirligi hamda Soliq qo'mitasi tizimida kamida 4 ta shtat birligidan iborat maxsus kiberxavfsizlik bo'limlari, shuningdek, Migratsiya agentligi, Yoshlar ishlari agentligi, “O'zbekgidroenergo” AJ va yana o'ndan ortiq tashkilotlarda

kiberxavfsizlik uchun mas'ul tarkibiy bo'linmalar tashkil etilishi rejalashtirilgan. Bundan ko'rinadiki, O'zbekiston milliy tizimida davlat organlarining har birida alohida kiberxavfsizlik markazlari joriy etilishi shaxsga doir ma'lumotlar himoyasida samarali tizim yaratilishi uchun harakatlarni ko'rishimiz mumkin.

Statistika tahlilidan shunday xulosaga keldikki, fuqarolar shaxsga doir ma'lumotlar sohasida fuqarolar tomonidan turli xizmatlardan foydalanishda, masalan, veb-saytlar, telefon aloqa operatorlari yoki xizmat ko'rsatish aloqalaridan foydalanishda tahlilda ko'rganimiz turli ma'lumotlar kiritilishiga to'g'ri keladi ammo ularning maxfiyligi ta'minlangan bo'lsa ham ularning xavfsizligiga jiddiy kamchiliklar yuzaga kelishi mumkin. Bunga misol qilib Mobi Uz aloqa operatoriga qilingan xakkerlar hujumi oqibatida barcha SMS larga dostuylarni qo'lga kiritib, ular ustidan nazorat qilishni boshlaganini aytishimiz mumkin. Bu esa Mobi Uz foydalanuvchilarning akkauntlari va ma'lumotlari xavf ostiga qolganini anglatadi.

Xalqaro tajribani ko'radigan bo'lsak, AQSh tajribasi markazlashmagan modelga asoslangan bo'lib, unda yagona davlat ma'lumotlar bazasi mavjud emas. Xususan, California Consumer Privacy Act doirasida har bir kompaniya o'z ma'lumotlar bazasini mustaqil ravishda yuritadi va davlat organlari tomonidan umumiy markazlashgan reyestr shakllantirilmaydi. Bu yondashuvda davlatning asosiy roli bevosita ma'lumotlarni yig'ishda emas, balki ularning qonuniy qayta ishlanishi ustidan nazorat o'rnatishda namoyon bo'ladi. Har bir kompaniya "Do Not Sell my Data" tizimida ishlaydi va maxfiylikni ta'minlaydi. Nazorat funksiyalari asosan Federal Trade Commission va shtat darajasidagi prokuratura organlari tomonidan amalga oshirilib, ular noqonuniy ma'lumot yig'ish, foydalanuvchini chalg'itish yoki ma'lumotlarni ruxsatsiz sotish holatlarini aniqlash va bartaraf etishga qaratilgan. Bundan farqli ravishda Xitoy tajribasi markazlashgan va davlat nazorati kuchli hisoblanadi. Personal Information Protection Law qonuni asosida himoya tizimi amalga oshiriladi. Davlat katta platformalar ustidan to'liq nazorat o'rnatgan lekin ba'zi sohalarda (bank, telecom, davlat xizmatlari) ma'lumotlar davlat tizimlariga integratsiya qilingan. Cyberspace Administration of China (CAC) ma'lumotlarni tekshirish, kompaniyalarga audit o'tkazish va noqonuniy ishlov berishni to'xtatadi. Maxsus tizimlardan biri bu - Real-name system, foydalanuvchilar anonim emas bo'lib, platformalar davlat bilan ma'lumot almashadi. Xususan, Alibaba yoki WeChat foydalanuvchi ma'lumotini yig'adi. Davlat istasa tekshiruv o'tkazishi yoki ma'lumotni talab qilishi va tizimlarga integratsiya qilishi mumkin. Keyingi misolimiz Shveysariya mamlakati bo'lib, bu davlatda Federal Data Protection and Information Commissioner himoya tizimi nazorat qiladi. Davlat barcha ma'lumotni yig'maydi. Har bir tashkilot o'z bazasini yuritadi. Maximum privacy + minimal davlat aralashuvi asosida shaxsiy hayot juda yuqori darajada himoyalangan bo'lib, hatto davlat ham cheklangan kirish huquqiga ega.

Xalqaro amaliyot shuni ko'rsatadiki, kiberjinoyatlarga qarshi kurashda shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish alohida ustuvor ahamiyat kasb etadi. Rivojlangan davlatlarda ushbu sohada mustaqil maxsus tizimlar faoliyat yuritadi hamda ma'lumotlarni qayta ishlash ustidan qat'iy monitoring o'rnatilgan. Shuningdek, xalqaro hamkorlikni kengaytirish, davlat-xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash hamda muhim infratuzilma xodimlarini kiberxavfsizlik bo'yicha attestatsiya va sertifikatiyadan o'tkazish ushbu sohadagi barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi. "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi qonun va Kiberxavfsizlik to'g'risida"gi qonunlarda shaxsga doir ma'lumotlarni himoyasi borasida vakolatli organlar keltirilgan bo'lib, ammo ular bur turdagi ma'lumotlarni saqlash, ishlov berish, tizimga joylashtirish va uchinchi shaxslarga qonuniy tarzda berilishi bilan bog'liq umumiy vazifalarni amalga oshiradi. Ammo, yuqoridagi ko'rganimiz xalqaro tajribada ba'zi davlat organlarida xususiy shaxslar alohida maxsus himoya tizimini joriy etgan bo'lsa, ba'zilarida davlat darajasida himoya choralari ko'rilgan. Bizda bunday tizim yo'qmi? degan savol tug'ilishi mumkin. Ha, mavjud ammo uning

faoliyatini tubdan takomillashtirish kerak bo'ladi. Chunki, hozirga davrga kelib, ichki kiberjinoatlardan ko'ra dunyo miqyosida bunday jinoyatlar xavfi tobora ortmoqda. Bunday sharoitda shaxsga doir ma'lumotlar himoyasi shu sohasida vakolatli bo'lgan Davlat Personallashtirish Markazi va Kiberxavfsizlik Markazi o'rtasida hamkorlikda ishlaydigan maxsus himoya tizimlari ishlab chiqilishi va tatbiq etilishi zarurligi tufayli buni taklif sifatida ko'rsatsak bo'ladi.

Xulosa. Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, shaxsga doir ma'lumotlar zamonaviy raqamli jamiyatda nafaqat axborot resursi, balki shaxsning konstitutsiyaviy huquqlari bilan bevosita bog'liq bo'lgan muhim ijtimoiy-huquqiy institut sifatida namoyon bo'lmoqda. Tadqiqot davomida qo'llanilgan so'rovnoma, statistik, kontent va qiyosiy-tahlil usullari asosida O'zbekistonda shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish tizimi shakllanib borayotgan bo'lsa-da, uning samaradorligini cheklovchi bir qator tizimli muammolar mavjudligi aniqlandi. Xususan, tahlillar tor doirada o'tkazilgan bo'lsa ham, natijalar fuqarolarning shaxsiy ma'lumotlar himoyasiga nisbatan ishonch darajasi past ekanligini ko'rsatdi. Statistik tahlillar esa eng katta xavf aloqa va identifikatsiyaga oid ma'lumotlar, xususan telefon raqami, ism-familiya va pasport ma'lumotlari bilan bog'liq ekanligini tasdiqladi. Bu holat kiberjinoatchilikning zamonaviy shakllari aynan shu turdagi ma'lumotlarga yo'naltirilganini anglatadi. Qiyosiy tahlil natijalari asosida rivojlangan davlatlar tajribasi, xususan GDPR, California Consumer Privacy Act hamda Personal Data Protection Act kabi huquqiy mexanizmlar shuni ko'rsatdiki, samarali tizimni shakllantirishda qat'iy javobgarlik choralari joriy etish, foydalanuvchi huquqlarini kengaytirish hamda zamonaviy texnologik yechimlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, AQShning markazlashmagan modeli va Xitoyning markazlashgan nazorat tizimi o'rtasidagi farqlar milliy tizimni takomillashtirishda muvozanatli yondashuv zarurligini ko'rsatdi.

Tadqiqot yakunlari asosida quyidagi asosiy ilmiy-amaliy xulosalar va takliflar ilgari surish mumkin:

birinchidan, shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish sohasida milliy tizimni xalqaro standartlarga moslashtirish zarur;

ikkinchidan, avtomatlashtirilgan himoya tizimlari, antifishing platformalari va tezkor monitoring mexanizmlarini keng joriy etish lozim;

uchinchidan, vakolatli organlar faoliyatini ixtisoslashtirish va ular o'rtasida samarali institutsional hamkorlikni yo'lga qo'yish muhim;

to'rtinchidan, aholining kiberxavfsizlik bo'yicha huquqiy va amaliy bilimlarini oshirish orqali profilaktik mexanizmlarni kuchaytirish talab etiladi.

Umuman olganda, O'zbekistonda shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish tizimini takomillashtirish xalqaro tajribani chuqur o'rganish va milliy sharoitga moslashtirish orqali amalga oshirilishi lozim. Mazkur tadqiqot natijalari raqamli huquqlarni mustahkamlash, kiberxavfsizlikni ta'minlash va shaxsiy hayot daxlsizligini samarali himoya qilishga xizmat qiluvchi ilmiy asos sifatida ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Zuboff, S. (2019). *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. New York: PublicAffairs. p. 63.
2. Westin, A. F. (1967). *Privacy and Freedom*. New York: Atheneum Publishers. p. 7.
3. Voigt, P., & von dem Bussche, A. (2017). *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Practical Guide*. Springer International Publishing. p. 1–15.
4. Interpol. (2023). *Cybercrime: A Threat to Every Sector*. INTERPOL Global Crime Trend Summary 2023. Lyon: INTERPOL Secretariat. p. 8.
5. *Cybersecurity and Privacy Law Report 2022*. IBM Security Research

6. Journalllar
7. [1https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/48331/48675](https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/48331/48675)
8. Ismatov Olimjon. Shaxsga doir ma'lumotlar: Xorijiy va mahalliy tajriba. <https://www.minjusttraining.uz/news/shaxsga-doir-malumotlar-xorijiy-va-mahalliy-tajriba>
9. Web-saytlar
10. Council of Europe. (2007). Data Protection Day - 28 January. Strasbourg: Council of Europe. <https://www.coe.int/en/web/data-protection/data-protection-day>
11. <http://nhrc.uz/oz/news/m12336>
12. Qonunchilik hujjatlari
13. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
14. O'zbekiston Respublikasining "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi qonuni.
15. O'zbekiston Respublikasi "Kiberxavfsizlik to'g'risida"gi qonuni.
16. O'zbekiston Respublikasining Kiberxavfsizlik strategiyasini belgilash va kiberjinoyatchilikning oldini olish tizimini takomillashtirish to'g'risidagi PF 38-son